

PEŞƏ VƏ İXTİSAS SEÇİMİNİN BƏZİ SOSIAL-PEDAQOJİ MƏSƏLƏLƏRİ

Hikmət Əlizadə,

*Bakı Dövlət Universitetinin Sosial elmlər və psixologiya fakültəsinin dekanı,
pedaqoji elmlər doktoru, professor
E-mail: hikmet56@gmail.com*

UOT: 37

Xülasə. *İxtisas və peşə seçimi bütün dövrlərdə aktual pedaqoji problem olmuşdur. Lakin heç də həmişə şagirdlərin ixtisas və peşə seçimi onların maraq və qabiliyyətlərinə uyğun olmur. Belə hallar tələbənin həm təhsil aldığı illərdə, həm də həyat fəaliyyəti prosesində müəyyən çatışmazlıqların yaranmasına səbəb olur. Məqalədə bu problem önə çəkilərək ixtisas və peşə seçiminin düzgün həyata keçirilməməsinin sosial-pedaqoji məsələləri gündəmə gətirilir, təhsilin ixtisas və peşəyə yiyələnmədə rolu açıqlanır.*

Açar sözlər: *peşə təhsili, peşəyönümü, peşə və ixtisas seçimi, prestijli peşələr, təhsilə münasibət, peşə maraqları.*

Key words: *general and vocational education, career guidance, selection of profession and occupation, prestigious professions, attitude towards education, occupational interests.*

Ключевые слова: *общее и профессиональное образование, профессиональная ориентация, профессия и специальность, престижные профессии, отношение к образованию, профессиональные интересы.*

Ötən əsrin əvvəllərində “Oxutmu-ram, əl çəkin!” ifadəsi ilə uşağını təhsildən yayındırmağa çalışan in- sanların “fəryadı” onların düşün- cəsində təhsil ilə peşə arasında böyük bir uçu- rumun mövcud olmasından xəbər verirdi. Hər- çənd ki, bütün dövrlərdə xalqımız ağıllı adamlara həmişə hörmət və ehtiramla yanaşmışdır.

“Kitabi-Dədə Qorqud” dastanında insan ağ- lının möcüzələri vəsf olunub. Molla Nəsrəddin və Bəhluli-Danəndə öz ağıllarının qeyri-adi key- fiyyətləri ilə xalqın rəğbətini qazanmışdılar. Əs- lində bu obrazlar xalqın düşüncə tərzini və dəyərlər aləmini əks etdirirdi. Bu dəyərlərdə ağ- lın keyfiyyətləri xüsusi yer tutur, ağıllı oğlan və qız xalqın tərbiyə ideali kimi səslənirdi. Eldə- obada ağıllı adamlara həmişə hörmətlə yanaşılır,

onları sayır və onlarla məsləhətləşirdilər. Orta əsrlərdə Azərbaycan fəlsəfi və psixoloji poezi- yasında Fərhadın, Şirinin və Nüşabənin şəxsinde insan aqlının keyfiyyətləri tərənnüm edilirdi.

İnsanın əqli imkanlarının formalaşmasında təhsilin xüsusi rol oynadığını nəzərə alsaq, ortaya metodoloji əhəmiyyət kəsb edən sual çıxır: – Bəs görəsən, insanlar niyə əsrin əvvəllərində uşaqlarını təhsildən yayındırmağa cəhd edirdilər? Cəlil Məmmədquluzadənin “Danabaş kəndinin əhvalatları”, İsmayıl Şıxlının “Ayrılan yollar” və “Dəli Kür” əsərlərində də insanların təhsilə belə münasibəti tənqidi notlarla vəsf olunur. Düşünürük ki, həmin dövrdə valideynlərin təh- silə belə münasibəti idarəetmənin asanlaş- dırılması məqsədi ilə insanların məqsədyönlü “avam” səviyyədə saxlanılmasının nəticəsi idi.

“Avam insan” təhsilin peşə əldə etmək istiqamətində rolunu görmürdü. Bu səbəbdən, hətta maarifçi insanların satirik qamçısı da, bir çox hallarda lazımi təsir effektivə malik olmurdu.

Keçən əsrin əvvəllərini xatırlayaq. Cəlil Məmmədquluzadənin felyetonlarının birində bu gün bəlkə də çox adama təəccüblü görünən faktlar təsvir olunurdu: Kənddə üçillik rus-tatar məktəbi təsis etmişdilər. Uşağının zorla məktəbə aparıldığını görən ana fəryad edirdi, ah-nalə ilə “uşkola gedən balam, vay” – deyərək şivən qoparırdı. Böyük Mirzə Ələkbər Sabir də “Oğul mənimdir əgər, oxutmuram, əl çəkin!” satirasını elə həmin illərdə yazmışdır.

Nəhayət, keçən əsrin 20-30-cu illərində insanların şüurunda təhsilə münasibət tədricən dəyişildi. İnsanlar təhsilin xüsusən peşə əldə etmək istiqamətində rolunu dərk etməyə başladılar.

İnsanların şüurunda təhsilə münasibətin dəyişilməsində şübhəsiz ki, 2019-cu ildə yüzilliyini qeyd edəcəyimiz Bakı Dövlət Universitetinin yaradılması da mühüm rol oynadı. Bu təhsil müəssisəsində ilk yaradılan tarix-filologiya və tibb fakültələri oldu. Tezliklə tarix-filologiya fakültəsini bitirənlərin dövlət idarəçiliyində irəli çəkilməsi, ictimai, siyasi, mədəni-maarif fəaliyyətinə, tibb fakültəsini bitirənlərin həkimlik fəaliyyətinə cəlb edilməsi insanlarda bu peşələrə, o cümlədən də ali təhsilə marağın yaranmasına səbəb oldu.

1930-cu ildə Universitetin bazasında Ali Pedaqoji İnstitutun (indiki Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti), Azərbaycan Ticarət Kooperasiya İnstitutunun (indiki Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti), Tibb İnstitutunun (indiki Azərbaycan Tibb Universiteti) yaradılması ilə müəllimlik, iqtisadiyyat və tibb sahələrinə maraq formalaşmağa başladı.

20-ci illərədək uşaqlara “dədə-baba” üsulu ilə müxtəlif peşələr öyrədirdilər. 30-cu illərdə peşə məktəbləri artıq aktuallaşmışdır. 40-50-ci illərdə isə peşə məktəbləri, hətta təhsil sistemində mühüm yer tuturdu, uşaqlar bu məktəblərə həvəslə daxil olurdular. İkinci Dünya Mühəribəsindən sonrakı illərdə əhəlinin təhsilə münasibətində artıq köklü dəyişikliklər baş vermişdir. Hamı istəyirdi ki, övladı təhsil alsın, ali məktəbə daxil olsun, necə deyirlər “adam olsun”. Bu, xalqın mənəvi inkişafının önəmli göstərici-

lərindən biri idi.

Cəmiyyətdə ali təhsilli adamın statusunun gün-gündən artması ali təhsilin rolunu getdikcə artırırdı. Ali təhsil əslində cəmiyyətdə müəyyən bir sosial mövqe tutmaq üçün başlıca vasitə kimi böyük əhəmiyyət kəsb etməyə başlayırdı. Uşağın “gələcək həyatını” təmin etmək istəyən valideynlər onların xoşbəxtliyini də yaxşı təhsil almaqda görürdülər. Valideynlərin də təhsil səviyyəsi yüksəldikcə, onların sosial-mənəvi dəyərlərində təhsil xüsusi yer tutmağa başlayırdı. Lakin onlarda qərribə bir meyl ortaya çıxırdı. İnsanların çoxu ali məktəbə qəbul zamanı şagirdin maraq və qabiliyyətlərini nəzərə almır, onları məhz özlərinin (valideynlərin) perspektivli saydıqları sahəyə istiqamətləndirirdilər.

İnkişaf perspektivi meyarı əsasında şagirdlərin təhsilə istiqamətləndirilməsi 70-ci illərdə, hətta o həddə çatmışdır ki, bəzi valideynlər, xüsusilə bir çox ziyalılar övladlarının rus bölməsində təhsil almasına üstünlük verməyə başladılar (2,43). Respublikamızın mərkəzində, Gəncə, Sumqayıt, Əli-Bayramlı və başqa şəhərlərdə, kənd rayonlarında rus məktəblərinə tələbat artdı və onların sayı getdikcə çoxaldı. Ayrı-ayrı rayonlarda beynəlmiləl məktəblər də mövcud idi. Onu da əlavə edək ki, 80-ci illərin sonu, 90-cı illərin əvvəllərinədək rus məktəbləri RSFSR-in tədris plan və proqramları əsasında fəaliyyət göstərirdi. Təbii ki, rus məktəblərinin yaradılması və fəaliyyət göstərməsi öz müsbət nəticəsini göstərirdi. Belə ki, bu məktəblərin məzunları təkcə ölkəmizdə deyil, Sovet İttifaqının müxtəlif şəhərlərində həm elmin, həm də ictimai təsərrüfatın müxtəlif sahələrində böyük uğurlar qazanırdılar. Lakin valideynlərin uşaqlarını öz meyarları əsasında təhsilə istiqamətləndirmələri, onların maraq və qabiliyyətlərini nəzərə almamaları uzun müddət uğur qazandıra bilməzdi. Nəhayət, təxminən 80-ci illərdə sosial-pedaqoji baxımdan mühüm əhəmiyyət kəsb edən məsələlərdən biri də şagirdlərin özlərinin təhsilə münasibətləri ilə bağlı oldu. Şagirdlərin bir qismi ali məktəbə qəbul olduğu sahədə öz perspektivini görməməyə başladı və tədricən onlarda təhsilə laqeyd münasibət formalaşdı. Bu tendensiya getdikcə coğrafiyasını genişləndirirdi. Ali məktəbdə təhsil alan tələbələrin bir qismi əldə edəcəyi peşə üçün zəruri bilikləri deyil, müxtəlif yollarla

(“şparqalka”dan istifadə və kiməsə xahiş etməklə və s.) qiymət almağa çalışırdı. Uşağının təlim uğursuzluğunu görən valideynlər hansı yollarla olursa-olsun, onların qiymət almasına “kömək etməyə” başladılar. Təbii ki, valideynlərin belə “himayəçiliyi” tədricən öz əhatə dairəsini genişləndirirdi və nəhayət ali məktəb divarları arasından çıxaraq orta məktəb həyatına da daxil oldu. Peşəni şagirdin maraq və qabiliyyətini nəzərə almadan valideynin müəyyən etməsi böyük nöqsan idi və bu nöqsan şagirdlərin təhsil almaq meylinə müəyyən çatışmazlıqların yaranmasına şərait yaratdı. Bu ilk növbədə, tədricən ənənəvi peşə məktəblərinin əhəmiyyətini itirməsi ilə nəticələndi.

Məlum olduğu kimi, xüsusən müharibədən sonrakı illərdə məktəbin 8-ci sinfini bitirən şagirdlərin çoxu maraq və qabiliyyətinə görə təhsilini texniki-peşə məktəblərində davam etdirirdi. Bu illərdə texniki-peşə məktəbləri perspektivinə görə orta məktəbdən geri qalmır və yüksək ixtisaslı fəhlə kadrların hazırlanmasında mühüm rol oynayır. Texniki-peşə məktəbini bitirənlərə ali təhsil almaq hüququ da verilirdi. Tezliklə istehsalatda uğurlar qazanan texniki-peşə məktəbinin məzunları olmuş bir çox əmək adamlarının irəli çəkilməsi (deputat seçilməsi, fəxri adlar alması, fəhlə fakültələrinə qəbul olaraq ali təhsil alması və s.) texniki-peşə məktəblərinin prestijini artırmışdır. Lakin 80-ci illərdə təhsil sahəsində “valideyn himayəçiliyinin artması” texniki-peşə məktəbinə qəbulu çətinləşdirirdi. Bu zaman vəziyyətdən çıxış yolu kimi məktəblərdə yeni tendensiya yarandı. Texniki-peşə məktəblərinə qəbul planı dolsun deyə, ən pis oxuyan (əslində qiymətləri aşağı olan) şagirdlər texniki-peşə məktəblərinə göndərildi. Amma bu çıxış yolu deyildi. Həmin dövrdə məktəblərin problemləri onsuz da getdikcə çoxalırdı. Dünya təhsil sistemi inkişafetdirici təhsil konsepsiyasından (3) gen-bol bəhrələndiyi dövrdə, sovetin təhsil işçiləri bu yenilikləri etməyə gecikdilər. Məktəblərdə həyata keçirilən islahatlar formal xarakter daşıyırdı. Bu çətinliklər içərisində yaşayan məktəb, təbii ki, texniki-peşə məktəbinin problemlərinə kömək etmək imkanlarını itirirdi. Bir tərəfdən də şagirdlərin təhsilində valideyn himayəçiliyinin artması vəziyyəti daha da çətinləşdirirdi.

70-80-ci illərdə aparılan tədqiqatlar göstərirdi ki, şagirdlərin şübhəsiz ki, həm də ailənin “həyat” planlarında ali təhsil nə qədər önəmli yer tutsa da, onların ayrı-ayrı fənlərə münasibəti birmənalı deyildir. Sosial-pedaqoji baxımdan son dərəcə maraqlı olan bu faktlar ilk dəfə psixoloqların diqqətini cəlb etmişdir. Müəyyən olunmuşdur ki, şagirdlər gələcəkdə daxil olmaq istədikləri ali məktəblərin profilinə uyğun gələn fənləri sayla öyrənir, necə deyirlər, qeyr-profil fənlərə əslində əhəmiyyət vermirdilər (4,92). Məsələn, Azərbaycan Tibb Universitetinə daxil olmaq istəyən şagird kimya və biologiya fənlərinə xüsusi diqqət yetirdiyi halda, tarix dərində əslində qonaq kimi iştirak edir. BDU-nun tarix fakültəsinə daxil olacaq şagird tarixi ətraflı öyrənsə, riyaziyyat, biologiya və kimya dərslərini dəyərləndirmir. Həyəcanlı faktlar müəyyən olunmuşdur. Onların sosioloji, psixoloji və pedaqoji kontekstdə təhlili göstərirdi ki, şagirdlərin profil fənlərinə xüsusi münasibət bəsləməsi təhlükəli meyldir. Profil və qeyri-profil fənlərə birtərəfli münasibət şagirdlərin ümumi təhsil səviyyəsinə son dərəcə mənfi təsir göstərir. Bəs görəsən, bu meyl nə ilə bağlı idi?

Müəyyən olunmuş faktları həmin kontekstdə araşdıranda, hər şeydən öncə, ailənin peşə sərvətləri diqqəti cəlb edir. Peşə sərvətləri hər bir dövrdə hansı peşənin daha perspektivli əhəmiyyət daşıması ilə bağlıdır. Məsələn, 20-30-cu illərdə müəllimlik ən prestijli peşə sayılırdı. Görünür, bunun müxtəlif sosial və mənəvi səbəbləri var idi. O dövrdə bir tərəfdən müəllimlərin əməkhaqqı yüksək idi, digər tərəfdən isə hələ partiya və dövlət, eləcə də təsərrüfatın idarə olunması sahəsində kadr hazırlığı sistemi yaradılmamışdır. Bu məqsədlə pedaqoji kadrlardan geniş istifadə edilirdi. Ali pedaqoji təhsil vəzifə ierarxiyasında yüksəlmək imkanı verirdi. Müəllim nəinki məktəb direktoru və rayon xalq təhsil şurasının müdiri, həm də kolxoz sədri, rayon icraiyyə komitəsinin sədri və ya raykom katibi vəzifələrinə irəli çəkilirdi.

30-cu illərdə repressiya qurbanları nəticəsində ədəbiyyat və incəsənət xadimləri, alimlər, xarici ölkələrdə təhsil almış mütəxəssislər xüsusilə fəqlənirdi. Bu cəhət əhalinin həmin peşə sahələrinə münasibətinə də təsirini göstərmişdi. Müharibənin sonrakı illərində, xüsusilə 50-60-cı

illərdə ədəbiyyat və incəsənət sahələrinə maraq yenidən yüksəlməyə başladı. Bu, görünür represiya qurbanlarının bəraət qazanması ilə bağlı idi. Şairlik, yazıçılıq, tənqidçilik məramı ilə ADU-nun (indiki BDU) və API-nin (indiki ADPU) filologiya fakültəsinə daxil olmaq istəyən məzunların sayı həddindən artıq çox idi. Azərbaycan Dövlət Konservatoriyası (indiki Musiqi Akademiyası), Azərbaycan Tibb İnstitutu (indiki ATU) prestijli ali təhsil ocağı sayılırdı. Bütün bunlarla yanaşı, Azərbaycan neftçilərinin də uğurları böyük idi. Respublika gənclərinin çoxu ümumtəhsil məktəblərini bitirib, həvəslə neftçi peşəsini seçirdi. Ali məktəblərin nomenklaturasında AZİ-nin (indiki Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyası) imici son dərəcə yüksək idi.

70-80-ci illərdə prestijli peşələr piramidasında da köklü dəyişikliklər əmələ gəldi. Şərqşünaslıq, hüquqşünaslıq peşələri artıq əhalinin gözündə xüsusi imicə malik idi. Həmin dövrlərdə ADU-nun (indiki BDU) şərqşünaslıq və hüquq fakültələrinə qəbul olmaq istəyən məzunların sayı günü-gündən artırdı. Beləliklə də, 90-cı illərdə bazar iqtisadiyyatı şəraitində yeni prestijli peşələr yaradıldı. Hüquqşünaslıq, beynəlxalq münasibətlər, idarəetmə, beynəlxalq iqtisadi əlaqələr, gömrük işi, biznes peşələri, ingilis dili mütəxəssisi, musiqişünas, jurnalist və s. kimi peşələr kütləviləşdi. XXI əsrin əvvəllərində qeyd olunan ixtisaslar liderliyini qoruyub saxlaya bildilər.

Müstəqilliyimizi əldə etdikdən sonra respublikamızın məktəblərində özünəməxus bir meyl müşahidə olunmağa başladı. İlk növbədə qeyd etmək lazımdır ki, ali məktəbə qəbul imtahanlarının test üsulu ilə həyata keçirilməsi aktuallaşdı. Bu da ilk növbədə, valideyn himayçiliyini aradan qaldırdı və təhsildə şəffaflığın yaranmasına böyük təkan verdi. Bu, test üsulunun ən üstün cəhətidir. Lakin imtahanların belə keçirilməsi müəyyən çətinliklərin yaranmasına səbəb oldu. Belə ki, bəzi valideynlər uşaqlarını ali məktəbə hazırlamaq üçün X-XI sinifdə repititor tutmağa başladılar. Repititorlar müəyyən cədvəl üzrə öz məntiqi ilə ya şagirdin ailəsində, ya da işlədiyi məktəbdə “uşaqlarla” ilboyu məşğul olur. Onların iş metodu bir qayda olaraq, təfəkkürün deyil, hafizənin gücündən daha səmərəli istifadəyə arxalanır. Qəbul imtahanlarına hazırlıqda “repititorluq məktəbinin”

yanarması bir çox valideynlərdə “himayəçilik” imkanlarının yeni istiqamətinin formalaşmasına səbəb oldu. Repititor yanına gedən şagirdlərin sayı getdikcə artmağa başladı. Bu gün ali məktəbə qəbul olmaq istəyən şagirdlərin demək olar ki, əksəriyyəti imtahanlara repititorun rəhbərliyi ilə hazırlaşır. Təbii ki, bu meyli məqsəduyğun saymaq olmaz. Belə ki, orta məktəbdə təhsil alan şagirdlərin çoxu repititor hazırlığı ilə ali məktəbə qəbul olanacağına ümid bəsləyərək, məktəbin yuxarı siniflərində dərslərinə lazımi diqqət yetirmir. Başqa sözlə desək, “repititorluq məktəbi” şagirdin təlim fəaliyyətinə mənfi təsir göstərir.

Bir sıra hallarda valideynlər və şagirdlər elə düşünürlər ki, repititor yanına getməklə ali məktəbə qəbul ola biləcəklər. Lakin təbii ki, repititor yanına gedən şagirdlərin imtahan nəticələri müxtəlif olur. Burada qeyri-adi heç nə yoxdur. Şagirdlər repititorun yanına getdikləri üçün deyil, öyrəndikləri biliyin dərinliyi və həcmi əsasında imtahanda uğur qazanırlar.

Təbii ki, imtahan verən şagirdlərin hamısı ali məktəbə qəbul ola bilməz. Lakin imtahan nəticələri elan olunanda, ali məktəbə qəbul olmayan xeyli şagirdin aşağı nəticə göstərdiyi məlum olur. Bunu da təbii saymaq olar. Amma problemi sosial-pedaqoji müstəvidə təhlil etdikdə qarşıya belə bir sual çıxır: – Görəsən, ali məktəbə qəbul olmayan şagirdlər nə ilə məşğul olurlar? Axı, onların heç bir sənəti yoxdur. Niyə onlar (100 bal və ya 200 baldan aşağı nəticə göstərənlər) 9-cu sinfi bitirəndən sonra təhsillərini texniki-peşə məktəbində davam etdirmirlər? Onlar nəyə ümid edir, təsadüfəmi? Fərz edək ki, təsadüf nəticəsində ali məktəbə qəbil olub. Bəs o, bu biliklə ali məktəbdə necə təhsil alacaq?

Müşahidələr göstərir ki, həmin şagirdlərin çoxu hər hansı bir sahədə, hansısa bir mütəxəssisin yanında “şagird” kimi fəaliyyətə başlayır, bir müddətdən sonra artıq əmək vərdişləri formalaşır işə qəbul edirlər. Biz belə məktəb məzunları ilə maşın təmiri yerlərində, kişi və qadın bərbərxanalarında, banklarda, evlərdə və fərdi qaydada işləyən ustaların yanında və s. yerlərdə rastlaşa bilərik. Halbuki, bu “şagirdlər” məktəbi bitirdikdən sonra vaxtında qabiliyyətlərinə görə texniki-peşə məktəblərində təhsil alsaydılar, həm müəyyən ixtisas əldə etmiş olar-

dılar, həm də əlavə ali məktəblərə qəbul olmaq hüququ qazanardılar. Məsələnin belə qoyuluşu həmin şagirdlərin tale yoluna müəyyən bir işıq sala bilərdi. Lakin məktəblərdə peşə təhsili ilə bağlı təbliğat və maarifləndirmə işinin zəif olması sonda şagirdlərin gələcək həyat yolunda keşməkeşli aşırımların yaranmasına gətirib çıxardır.

Bir cəhəti də qeyd etmək sosial-pedaqoji baxımdan əhəmiyyət kəsb edir. XIX əsrin sonları, XX əsrin əvvəllərində maarifçi insanların qız məktəbləri açmasına baxmayaraq, valideynlər qızların təhsil almasına maraq göstərmirdilər. Lakin cəmiyyət inkişaf etdikcə, valideynlərin təhsil səviyyəsi artdıqca qız uşağına da münasibət tədricən dəyişirdi. Bu gün valideynlər oğlanlarla yanaşı, hətta qızların ali təhsil almasına daha çox üstünlük verirlər. Bəzi valideynlər üçün "ali təhsil diplomu" qız uşağı üçün ən yaxşı cəhiz kimi qiymətləndirilir. Onlar bəzən bu hissi qızlara da aşılayırlar. Qızlar təhsili elmə qovuşmağın ən yaxşı vasitəsi kimi qiymətlən-

dirirlər. Son zamanlar respublikamızda son zamanlar alimlər, ədəbiyyat və incəsənət xadimləri, eləcə də hüquqşünaslar, müəllimlər, həkimlər, mühəndislər və s. arasında qadınların sayının artması buna ən yaxşı nümunədir.

Hazırda ali məktəblərdə təhsilə alan tələbələr arasında qızlar üstünlük təşkil edirlər. Bu, çox sevindirici haldır. Lakin bu meylin nəticəsində elə ixtisaslar vardır ki, orada qadınların çoxluq təşkil etməsi pedaqoji-psixoloji müstəvidə müəyyən çatışmazlıqların yaranmasına yol açır. Məsələn, bu gün məktəblərdə çalışan müəllimlərin demək olar ki, əksəriyyətini qadınlar təşkil edir. Psixoloqlar bu vəziyyətlə bağlı həyəcan təbili çalırlar. Məktəblərdə kişi müəllimlərinin azlığı istər qızların, istərsə də oğlanların şəxsiyyət kimi formalaşmasında nataamlıq yaradır. Görünür bu problemin yaxın vaxtlarda həllini gözləmək çətindir. Qeyd edilən bu nöqsanların aradan qaldırılması üçün müəllimlər praktik psixoloqun iştirakı ilə, xüsusilə

Əsas maraqlar cədvəli

Peşələr	Şkalalar	Marağın səviyyəsi				
		çox aşağı	aşağı	orta	yüksək	çox yüksək
Praktik	Kənd təsərrüfatı					
	Təbiətşünaslıq					
	Səyahət					
	Hərbi iş					
	Texnika					
Tədqiqatçılıq	Elm					
	Riyaziyyat					
	Təbabət (nəzəri)					
	Təbabət (müalicə)					
Bədii	Təsviri incəsənət					
	Ədəbiyyat					
Sosial	İctimai xidmətlər					
	İdman					
	Bədii sahələr					
	Din					
Sahibkarlıq	Kütləvi çıxışlar					
	Hüquq/siyasi fəaliyyət					
	Kommersiya					
	Ticarət və biznes					
Dəftərxana	Dəftərxana xidməti					
	Məşqçilik işi					

yuxarı sinif şagirdləri arasında peşəyönümü istiqamətində ciddi iş aparmalıdırlar. Bunun üçün ilk növbədə, şagirdlərin peşə maraqları, qabiliyyətləri və təhsilə olan tələbatları öyrənilməlidir. Bu məqsədlə müxtəlif metodlardan istifadə etmək olar.

Yuxarıdakı cədvəldə E.Stronqun (1971) peşə maraqları nəzərdən keçirilir. Cədvəldə 23 əsas peşə şkalası verilmişdir. Peşə maraqları altı ümumi sahəyə ayrılmışdır. Onlar beş ballı şkala ilə ("çox az"dan "lap çox"adək) qiymətləndirilir (5, 108).

Cədvəldə göstərilən şkalalara müəllim müəyyən əlavələr də edə bilər. Sonra o, məktəb psixoloqu ilə birlikdə şagirdlərin peşə maraqlarını, qabiliyyətlərini və təhsilə olan tələbatlarını müəyyən edə bilər. Bu işə müəllimin VIII sinifdən başlaması daha məqsədəuyğun olardı. Şagirdləri maraq, qabiliyyət və tələbatları istiqamətinə yönəltmək üçün məktəb psixoloqu ilə birlikdə proqram hazırlanmalı və həyata keçirilməlidir. Proqramda həm şagirdlərlə, həm də valideynlərlə görülməli konkret elmi-pedaqoji və metodiki işlər öz əksini tapmalıdır.

Bu zaman peşənin düzgün seçilməsi də mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Müəllim məktəb psixoloqu ilə birlikdə bu məsələyə xüsusi diqqət yetirməlidir. Professor Müseyib İlyasov qeyd edir ki, "peşə seçən gəncin psixofizioloji xüsusiyyətləri bu peşə və ixtisasın insanlara verdiyi tələblərə tam uyğun gəlməlidir. Məhz belə bir uyğunluq peşə seçimində uğurlu başlanğıc kimi özünü göstərir" (6,39). Müəllimin fikri ilə tam razıyıq. Müəllim və məktəb psixoloqu hər bir şagirdi seçdiyi ixtisası və peşənin tələbləri ilə tanış etməlidir. M.İlyasov qeyd olunan kitabda bir neçə peşə və ixtisasın qısa xarakteristikasını və ixtisas tələblərini hazırlamışdır (6, 39-49). Məsələnin belə qoyuluşu şagirdin kortəbii peşə və ixtisas seçiminin qarşısını alar, peşə və ixtisasın şagirdin maraq və qabiliyyətinə uyğun olmasına şərait yaradar.

Unutmaq olmaz ki, peşə və ixtisasın düzgün seçilməsi həyata atılan gənc oğlan və qızın həyat yolunu, müqəddəratını həll edir.

ƏDƏBİYYAT

1. M.Ə.Sabir. Ulularımızdan eşitdiyim. "Həqiqət" qəzeti. 6 iyul, 1910, №153.
2. Abbasova Q.Y., Mahmudova R.M., Əlizadə

H.Ə. Təhsilin sosial-pedaqoji məsələləri. Bakı, 2008, 202 səh.

3. Əlizadə Ə.Ə. Müasir Azərbaycan məktəbinin psixoloji problemləri. Bakı, Ozan, 1998, 367 səh.

4. Əlizadə H.Ə. Sosial pedaqogikanın aktual məsələləri. Bakı, 1998, 342 səh.

5. Введение в психологии. Под ред. Петровского А.В. М.: Академия. 1996-496 с.

6. İlyasov M.İ. Peşə, ixtisas seçimi. Bakı, 2015, 100 səh.

H.Alizade

Some social and pedagogical issues concerning the selection of profession and occupation

Summary

Selection of profession and occupation has been a topical pedagogical problem at all times. But not always, selection of profession and occupation by students corresponds to their interests and abilities. Such situations may cause certain disadvantages during studentship and life activity process. The author highlights this problem and places the social and pedagogical issues related with improper selection of profession and occupation on the agenda, clarifies the role of education in obtaining the profession and occupation.

Х.Ализаде

Некоторые социально-педагогические проблемы выбора профессии и специальности

Резюме

Выбор профессии и специальности всегда были актуальной педагогической проблемой. Но во все времена, даже сегодня, выбор профессии и специальности студентов порой не соответствует их интересам и способностям. Подобное положение приводит к определенным проблемам, как в годы обучения по избранной специальности, так и в процессе последующей жизнедеятельности. В статье автор рассмотрел различные аспекты указанной проблемы, социально-педагогические вопросы, которые возникают как следствие неправильного выбора профессии и специальности, также раскрывается роль образования в приобщении к специальности и профессии учащихся.